

Сколоздра С.В., к.т.н., доцент, **Чайковський Б.П.**, доцент ©
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З.Гжицького

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК СКЛАДОВА БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Як стверджують багато науковців, підвищення рівня навчання студентів у контексті Болонського процесу повинне базуватись на знанні історичної правди про Україну, віри, впевненості у сили свого народу.

Визначено, що це можливо на основі наявності і знанні української ідеї.

Встановлено, що українська ідея об'єктивно існує, її потрібно лише виявити і задіяти.

Показано, що однією з найважливіших проблем є відновлення історичної пам'яті українців в епоху перед Київською Руссю.

Сформульовано новий погляд на історію давньої України, який полягає в ідеї етнічної спадковості народів, які проживали і проживають на території сучасної України.

Розглянуто і охарактеризовано етноси, які проживали з давніх-давен на українській території.

Подано найвірогідніші гіпотези походження назв "Русь", "Україна" і констатовано, що Руссю споконвічно називали сучасну територію України, а назва "Україна" має суто українські корені.

Ключові слова: *молодь, українські студенти, патріотизм, виховання, українська ідея, етнічна історія, давня Україна, Русь, Україна, українці.*

Патріотичне виховання студентської молоді, збагачення її духовності можливе на знанні історії своєї землі, пізнання історичної правди про країну, в якій ця молодь народилась і живе, формування почуття гордості за свою батьківщину, оптимізму, віри, впевненості в свій народ і буде сприяти підвищенню рівня навчання студентів відповідно до Болонського процесу, підготовці спеціалістів європейського і світового рівня, які в перспективі будуть працювати на зміцнення економіки України, її політичного і культурного рівня, входження України в Європейський Союз, інші європейські та світові структури.

Виховання патріотизму сучасної української молоді необхідно вести через переконання її у здатності побороти теперішні тимчасові труднощі, бо на долю наших пращурів випадали й тяжчі випробування.

З часу створення незалежної України в 1991 р. багато говориться і пишеться про необхідність вироблення, розвитку і впровадження в свідомість українців національної ідеї, яка мала б бути дороговказом на шляху до майбутнього Української держави. Оскільки українська національна ідея об'єктивно існує, її потрібно лише виявити і задіяти.

На жаль, українське суспільство перебуває в стані національного безпам'ятства – страшної хвороби, що вражає душу людини. Українська історія багато століть неймовірно фальсифікувалась, що спотворювало в генетичну пам'ять народу і породжувало комплекс національної неповноцінності. Українська історія завжди була заручником політичного інтересу – самі терміни “Україна”, “український народ”, “українська мова” не вживались. Таким способом заперечувалося існування на теренах України **автохтонного** населення, тобто здійснювався духовний геноцид в історіографічному аспекті.

У багатьох народів світу давня доба починається шість тисячоліть тому, а європейське середньовіччя у V ст. н. е., в Україні давньоукраїнська історія продовжує тлумачитись початком доби Київської Русі – в середині IX ст. зненацька виникає народ з самобутньою культурою і мовою, який створює власну державу, воює і налагоджує зв'язки, в т.ч. родинні, з наймогутнішими державами тогочасного світу. А що ж передувало цьому? В Україні продовжується вважати офіційною концепцією привнесення державності з півночі – т.зв. *нормандська теорія*. Таким чином у сучасної української молоді виховувалося усвідомлення меншовартості, ущербності в порівняно з іншими народами, відсутності національної гідності і самоповаги. На основі цього пропагувалися великоімперські твердження, що українці нездатні до самоуправління і потребують чужого правителя.

Суть нового погляду на етнічну історію давньої України полягає в тому, щоб розглядати зміну одного народу іншим не як почергове “витіснення”, а як черговий етап суспільно-політичної історії давнього Північного Причорномор'я, тобто **ідея етнічної спадковості**. На території України не зафіксовано жодного факту цілковитої зміни етносу – певна частина того чи іншого народу неодмінно лишалася на своїх предковичних землях. Давні автори малюють переважно стабільні етнічні картини, тоді як більшість пересувань за “принципом доміно” – ініціатива сучасних істориків. Так само історія не знає жодного випадку, коли б внаслідок змішання народу *a* та народу *b* витворився новий етнос *c*, бо за законами етнічного розвитку результатом такого змішання насправді буде перемога того чи іншого етносу.

Дуже стисло розглянемо етноси, які проживали і зафіксовані на території теперішньої України.

Кіммерійці (кхмери) були першим народом на території України, назву якого зберегла історія. Це не означає, що кіммерійці – найперший народ на вітчизняних теренах, достеменно не відомо відколи кіммерійці перебували на цих землях.

За Геродотом, кіммерійці, не протистоячи збройно скіфам, подалися з давньої України до Малої Азії та Центральної Європи, а скіфи зайняли їхню, вже безлюдну країну. Проте сучасні дослідники наполягають на тому, що оповідь Геродота, очевидно, не зовсім повно відтворює історичну дійсність, що тут переплелися історичні й напівлегендарні події, а про цілковитий відхід кіммерійців зі своїх теренів не може бути й мови. Плутарх прямо каже: лише

незначна частина кіммерійців пішла з Меотиди до Малої Азії, основна ж частина їх лишилася на предковічних землях.

Кіммерійці та скіфи. Хоча в історичних працях та підручниках кіммерійці та скіфи ледь не протиставляються один одному, історична традиція, навпаки, засвідчує тісний зв'язок обох народів. Так, наприклад, біблійна легенда про походження народів називає Гомера-Кімерійця старшим сином Яфета - родоначальника індоевропейських народів. Старшим сином Гомера вважався Скіф. Давньоперські написи часто змішують назви *кіммерійці* й *скіфи*.

Скіфи. Появу скіфів у причорноморських степах традиційно відносять до VIII-VII ст. до н.е. Однак це твердження піддається сумніву, тому що довколишні народи, наприклад, греки знали скіфів набагато раніше. Геродот зазначав: як твердять самі скіфи, їхній родоначальник Таргітай жив за тисячу років до перського царя Дарія (VI ст. до н.е.). Також античні історики оповідають про запеклу суперечку між єгиптянами і скіфами щодо давності їхнього походження при тому, що історія Єгипту в Геродотові часи налічувала 11 тисячоліть. Давні автори згадують похід єгипетського фараона Весоза на скіфів, який закінчився втечею Весоза в своє царство.

За Геродотом, самі скіфи називали себе *сколотами*, назву ж *скіфи* дали їм *елліни*. Український індолог Степан Наливайко тлумачить, що етнонім *сколоти* складають компоненти *с-коло-ти*, де *ти* – закінчення множини, *кула-кол(о)* «рід, плем'я», а початкове *с-*префікс сукупності, збірності. Тоді *сколоти* означає «співроди, співплемена» і є різновидом назви *слов'яни*.

Скіфи й слов'яни. Численні давні джерела промовляють про ймовірну етнічну спорідненість скіфів і слов'ян. Автор «Велесової книги» вважає скіфів своїми предками. «Повість врем'яних літ» вживає щодо слов'ян назву *Велика Скіфія*. Йоакимівський літопис наводить легенду про етнічну спорідненість слов'ян і скіфів, розказуючи про похід Словена з братом Скіфом на захід і підкорення ними багато земель біля Чорного моря та Дунаю.

Могутність скіфів підтверджує найвідоміша подія скіфської історії – війна з перським царем Дарієм Гістапом наприкінці VI ст. до н. е., в якій перси зазнали нищівної поразки, а сам Дарій ледве урятувався з рештками свого 700-тисячного війська. Олександр Македонський так і не наважився рушити на Скіфія, а похід одного з його полководців, Зопіріона, 331 р. до н. е. завершився загибеллю війська й самого полководця.

Вершини могутності Скіфська держава досягла за царя Атея (IV ст. до н.е.). Завершальний етап скіфської історії охоплює період у півтисячоліття, починаючи з кінця III ст. до н. е.

Легенди багатьох народів оповідають про переселення цих народів з якоїсь прабатьківщини, в скіфських легендах скіфи не виходять за межі українського степу й лісостепу (Подніпров'я).

Сармати (савромати). За Геродотом, сармати походять від скіфів і амазонок і розмовляють скіфською мовою, але з помилками. Густинський літопис XVII ст. пов'язує сарматів (принаймні територіально) з кіммерійцями і виводить їх від енетів-венетів, давнього населення Трої, що після зруйнування

міста осіли в землі цимбрів (кіммерійців). Єврейський історик I ст. Йосиф Флавій характеризує сарматів як частину скіфів. Страбон, перераховуючи народи Азії, пише про сарматів як про скіфів, що сягають на півдні Кавказьких гір.

Готи. Дослідники давно і майже одноставно, базуючись на легенді, переказаній Йорданом, віднесли готів до народів германського кореня. Але таке уявлення про готів зовсім не безперечне. Йосиф Флавій, один з багатьох давніх авторів, відзначає тотожність готів і скіфів, пов'язує готів з нащадками Магога, сина Яфета. Візантійський хроніст VIII ст. Георгій Сінкел прямо зазначає: “Скіфам рідною мовою ім'я готи”. Усталений погляд на германське походження готів, який вніс Йордан, завжди піддавався сумніву, тому що сама праця Йордана називалась “Про походження і діяння гетів”. А гети – народ, здавна відомий у Північному Причорномор'ї. Історики прийшли до висновку, що готи і гети – це один і той же причорноморський народ з тотожними назвами, який зафіксований на північних берегах Чорного моря упродовж кількох тисячоліть.

Численні давні та середньовічні історики тісно пов'язували готів зі слов'янами, вважаючи, що готи – найдавніша назва слов'ян.

Далматинський історик XVII ст. Мавро Орбіні стверджував, що анти були готського походження, від готів нібито походили ще й слов'яни, авари, скіри, алани а також деякі інші народи. Цитуючи свідчення десятків давніх авторів, Орбіні стверджує тотожність готів і слов'ян. Російський історик Василь Татищев писав, що готи не прийшли з-за моря, а їхні початки пов'язані з Руссю, через що русів литовці ще й досі називають гути. Серед готів рано поширилось християнське вчення, а готський єпископ Ульфїла (311-386 р.р.) брав участь у Першому Нікосійському Соборі 325 р. Готи мали й власну писану історію, на неї в римському сенаті посилався їхній король Теодоріх (493-526 р.р.). Римські духовні особи в XI ст. називали слов'янську абетку готською і казали, що її винайшов якийсь єретик Мефодій.

Гунни. З легкої руки французького історика і орієнталіста Жозефа-де-Гіня хрестоматійним стало уявлення, що десь у середині II ст. об'єднання кочових племен *хунну* північного Китаю і Монголії з якихось причин полишило свої землі, а через кілька століть джерела засвідчили його вже в північному Причорномор'ї під назвою *гунни*. Але дотепер ця теорія переконливо не доведена.

Причорноморська історична традиція подає цілком конкретні свідчення про походження гуннів. Історики V-VI ст. писали, що народ гуннів мешкав колись навколо тієї частини Меотійського озера, що звернена до сходу, і жив північніше ріки Танаїс. Що гунни пішли від готів, каже й німецький історик Відукінд Корвейський (X ст.). Давньоримський історик Зосим у другій половині V ст. мовив, що гунни – ті ж царські скіфи. Пріск Панійський вживав терміни *гуннський* і *скіфський* як синоніми і писав, що гунни розмовляють скіфською мовою, співають скіфських пісень, а їхня верхівка – царські скіфи.

Гунни і слов'яни. Прокопій Кесарійський у “Готській війні”, характеризуючи слов'ян, зазначає, що вони менш за все підступні і в простоті (своєї) зберігають готський норов. Візантійський письменник Лев Диякон (X ст.), оповідаючи про русів, яких називає *скіфи*, зауважує, що цей народ називають і *гунни*. Західні автори, починаючи від Беди Достоповажного (VIII ст.), часто називають слов'ян саме *гуннами*. У північних етнічних творах гуннські богатири Ярослав і Ярожир виявляються слов'янами.

Гунни та Русь. Данський історик XII ст. Саксон Граматик вважав русів і гуннів одним народом. Лев Диякон (X ст.) називав гунном князя Святослава. Саме з гуннами давні автори пов'язували назву Русі – Гунівар (Йордан), Гуні Гард (Адам Бременський), Куногардія (Саксон Граматік). Гунни започатковують тисячолітній “тюрський” період вітчизняної історії. Джерела щодо гуннів і болгар дадуть змогу поставити на твердий реальний ґрунт історію слов'янства у середині I ст. н.е.

Слов'яни. Політична і етнічна історія давніх слов'ян майже невідомі, тому історики, працюючи над проблемами походження слов'ян, часто мусили компенсувати брак документальних даних абстрактними теоретичними схемами і гіпотетичними побудовами.

Поява слов'ян упродовж VI-VIII ст. постає настільки раптовою і повсюдною, що в історичній літературі її іноді називають *тиха слов'янська революція*.

Вікентій Хвойка вважається основоположником автохтонної теорії етногенезу слов'ян в середньодніпровському варіанті – він уперше висловив думку про неперервний розвиток тубільної хліборобської людності від енеоліту до Руської держави, вбачаючи предків слов'ян ще в носіях трипільської археологічної культури.

За лінгвістичними даними, відмежування праслов'янських народів від їхніх сусідів по індоевропейській спільноті відбулося приблизно 3500-4000 років тому. Першою достеменною згадкою про слов'ян вважають свідчення Йордана (VI ст.) і Прокопія Кесарійського (VI ст.). Польський хроніст XVI ст. Матвій Меховський зазначав, що слов'янські народи лишаються на своїх місцях ще від потопа, а не прибули звідкілясь. Візантійський історик Феофілакт Сімокатта (VII ст.) називає слов'ян *гети* й твердить, що обидві назви (*гети* й *слов'яни*) мають однакове значення, належать одному народу і що *гети* – первісна назва слов'ян.

Слов'янські народи умовно належать до індоевропейської спільноти, що сформувалася в доісторичні часи на величезних просторах від Атлантичного до Індійського океану та від Льодовитого океану до Середземного моря з приблизним центром у Циркумпонтійській зоні. Разом з тим треба зважити на те, що єдиного народу під назвою *слов'яни* ніколи не існувало, а збірний термін *слов'яни* вживається нині на означення сукупності народів, кожен з яких мав і власне походження, і власну історію.

Про походження назв “Русь” і “Україна”. Назва “слов’яни” виникає майже одночасно з назвою “анти”. Останній раз термін “анти” зустрічається в 602 р., а в X ст. зникає плем’я слов’ян.

У VIII ст. візантійські і арабські джерела для позначення населення, яке проживало на сучасних українських землях, починають використовувати термін “русь”. Походження цієї назви являє одну із загадок історії України, яка до цього часу цілком не вирішена.

Деякі стародавні історичні джерела не ототожнюють слов’ян і русів, а деякі говорять про історичну спільність русів з слов’янами.

Щодо походження назви країни “Русь” умовно сформувався понад 10 концепцій. Більшість мовознавців вважає, що назва “Русь” не має слов’янського походження, а прижилась в Київській державі.

Вважається, що найдавніша згадка про Русь сягає VI ст. до н.е., коли в книзі Іезекіїля, одній з пророцьких книг Біблії, згадується народ *рош*, до того ж в етнічному контексті з кіммерійцями й скіфами.

Етнонім рус (hrus) уперше згадується в сирійській хроніці VI ст. н.е. стосовно якогось населення в Північному Причорномор’ї, етнічна атрибуція якого невідома. Найвірогідніше, що роси (руси) в середині I тис. до н.е. – це одне з іраномовних сармато-аланських племен Середньої Наддніпрянщини, яке, можливо, входило в антський племінний союз. У процесі слов’янізації місцевого іраномовного населення етнонім рос (рус, русь) разом з іншими мовними елементами був прийнятий слов’янами.

Є багато інших подібних свідчень, але й цього достатньо, щоб констатувати: назва *русь* виступає в документованій історії на берегах Понту й Меотиди принаймні за кілька століть до “закликання варягів”.

У давньоруських джерелах термін Русь має подвійне значення: Русь первісна, наддніпрянська, і Русь – уся Київська держава разом з приєднаними до неї землями неслов’янських племен і народів.

Отже Руссю споконвічно називали сучасну територію України, а прикметник руський вживався як самоназивання українців. Але через несприятливі політичні обставини й відсутність української держави після розпаду Київської Русі й занепаду Галицько-Волинського князівства термін Русь присвоїли собі наші північно-східні сусіди – росіяни. Це всебічно і глибоко розкрито в монографії львівського дослідника Є.Наконечного “Украдене ім’я: Чому русини стали українцями”. З праці виходить, що присвоєння Московією давнього імені України – Русь відбулося в XIV-XV ст. і було зумовлене насамперед великодержавницькими амбіціями московських царів. Проте істотну роль в цьому відіграли й константинопольський патріарх та його адміністрація.

Жорстокий і підступний московський князь Іван Калита за виняткові заслуги перед Золотою Ордою дістав від її хана Узбека титул великого князя “всія Русі”, який поширювався лише на Русь татарську.

В 1253 р. князь Данило Романович разом з королівською короною дістав від папи римського титул “усієї Русі” в Галицько-Волинській державі і він справді

тоді панував над усією Руссю в давньому розумінні її етнографічного ареалу. Все ще в силі залишаються слова відомого польського історика й мовознавця Александра Брюкнера: “Той, хто вдало пояснить назву Русі, оволодіє ключем для розуміння початків її історії”.

Поширене, але поверхове значення слова “Україна” зводиться до значення “земля, що лежить скраю”. Але коли слово “Україна” вже писалося у давніх документах, не існувало ні Росії, ні інших держав, які б могли дати назву нашій державі Окраїна.

Назву “Україна” можна пов’язати з індоевропейською основою ушра-ухра-укра “самець, бик”, доповнену компонентом іана-яна, який має значення “країна”.

Назву “Україна” нашій землі дали наші предки нашою мовою. В ті часи широко вживалось слово “украяти” (“вкраяти”), що означало “виділити”, “відірвати”, “відокремити”. Украяна, тобто відокремлена від решти, виділена з-поміж інших земля буде називатись Україною (Вкраїною), (земля, виділена нам Богом).

Термін “Україна” дуже давній, ймовірно, давніший за термін “Русь”, хоча в офіційному Київському літописі його вперше згадано лише у XII ст.

Назви *Русь* і *Україна* семантично тотожні, вони несуть однакове значення – “Країна Тура-Бика”.

До походження назви “українці”. Етнічна назва *роксолани* у середньовічній історіографії стала синонімом до означення *українці*, саме до роксоланів зводили себе запорізькі козаки, а численні вітчизняні і зарубіжні історики повідомляли про витоки Русі від сарматів. Не виключено також, що поділ Сарматії у частині джерел на Велику, Білу й Чорну може відбивати майбутній поділ на Великорусю, Білорусю й Малорусю, де остання назва сходиться не до “малий”, “менший”, а до індоевропейського *mala* “темний, чорний” і означає “Чорна Русь”, “Чорнорусь”. В етнімічній моделі *нова земля* – *метрополія* саме *Малий* означає *Старий*, а *Великий* – *Новий*, *Молодий*. Тож і традиційна концепція “старшого брата” виявляється вірною з точністю навпаки.

Висновки:

1. Концепція “великого переселення народів” полягала в намаганнях заперечити ідею етнічної спадковості – намаганні штучно створити розрив між киммерійцями і давніми аріями, киммерійцями і скіфами, скіфами й сарматами, сарматами й готами, готами й гуннами і т.д.

2. На території України не зафіксовано жодного факту цілковитої зміни етносу – певна частина того чи іншого народу неодмінно лишалася на своїх предковичних землях.

3. Сучасну територію України споконвічно називали “Руссю”, а прикметник “руський” вживався як самоназивання українців.

4. Назву “Україна” нашій землі дали наші предки нашою мовою. Назви “Русь” і “Україна” семантично тотожні, вони несуть однакове значення – “Країна Тура-Бика”.

Література

1. С.Наливайко. Етнічна історія Давньої України. - К.: Євшан-зілля. 2007, 619 с.
2. Є. Наконечний. Украдене ім'я: Чому русини стали українцями. – Львів.: Світ. 2001, 172 с.
3. Крип'якевич І.П. Історія України. - Львів.: Світ. 1990. - 307 с.
4. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця. - К.: Дніпро. 1990, 591 с.
5. Мороз В. Походження назви "Україна" в світлі українського історичного фольклору // Другий міжнародний конгрес українців. – Львів, 1994. – 213 с.

Summary**Skolosdra S.V., Chaikovsky B.P.**

Shown that increasing students in the context of the Bologna Process shobased on knowledge of the historical truth about Ukraine, optimism th, faith, confidence of his people.

Determined that it is possible based on availability and knowledge of the Ukrainian idea.

Established that the Ukrainian idea objectively exist, it need only identify and engage.

Shown that a major challenge is to restore the historical memory of Ukrainian in the era before the Kievan Rus.

Formulated a new look at ancient history of Ukraine, which lies in the idea of heredity ethnic peoples who live and reside in the Su-time not Ukraine.

Considered and described ethnic groups who lived from time immemorial in the Ukrainian territory.

Most likely hypothesis is adduced the origin of the name "Rus", "Ukraine" and stated that Russ initially called the present territory of Ukraine, and the name "Ukraine" is a purely Ukrainian roots.

Key words: *young Ukrainian students, patriotism, education, the Ukrainian Petro Kalyta idea, ethnic history, ancient Ukraine, Russia, Ukraine, Ukrainian.*

УДК 17.022.1: 378.18

Скоромна О.І., проректор з науково-педагогічної, виховної роботи та гуманітарної політики, доцент, кандидат сільськогосподарських наук;

Клибанівська Т.М., старший викладач кафедри історії України та філософії ©

Вінницький національний аграрний університет

СОЦІАЛЬНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У роботі порушено проблему соціальних цінностей сучасних студентів. Проаналізовано результати досліджень ціннісних орієнтацій юнаків і дівчат, їх спільні та відмінні якості.

Ключові слова: соціальні цінності, моральні риси, моральні цінності, ціннісні орієнтації, ціннісно-нормативна свідомість, духовно-моральний рівень, особистість, студент.

Людина за природою своєю є істотою не просто біологічною, але, перш за все, моральною і соціальною, і в процесі життя вона може мати різний образ: і Людини, і антисоціальної істоти. Тому першим і основним завданням освіти і батьків є цілеспрямоване творення образу, що передбачає піднесення особистості до гідного духовно-морального рівня, роблячи її повноправним членом людського суспільства.

Процес навчання у вищому навчальному закладі передбачає включення студентства в систему соціальних суспільних відносин, заміщення позицій і засвоєння соціальних цінностей. Одним із пріоритетних завдань вищого навчального закладу має бути виховання молоді на засадах формування у студентів моральних рис та цінностей – доброти, уваги, милосердя, толерантності, совісті, поваги, правдивості, справедливості, гідності, любові до батьків. Держава, суспільство, освіта повинні об'єднати зусилля та цілеспрямовано формувати внутрішній світ, духовну цілісність індивіда у всій сукупності моральних цінностей.

Актуальність проблеми. В умовах руйнування старих пріоритетів, що мали місце в політиці, економіці, культурі, освіті і т.п., провідне місце посідає проблема формування системи цінностей у сучасної молоді. Дослідження ціннісних орієнтацій, життєвих перспектив, гендерних особливостей юнаків і дівчат є достатньо актуальним завданням для теорії та практики виховання, оскільки зростає нове покоління, від якого значною мірою залежить майбутнє країни.

Молодь є «нащадками-носіями» цінностей-цілей або термінальних цінностей, які визначають підсумкові стани суспільної ціннісно-нормативної свідомості. Такі цінності можуть набувати різних форм: економічної ефективності, соціального партнерства, верховенства права, індивідуальної свободи, соціального контролю, національної безпеки тощо, і вони діють як кінцеві пункти системи індивідуальних переконань.